Jiddu Krishnamurti

Conferință ținută la București

în seara de Luni Decembrie 1930
în sala Ateneului Român

Tradusă din franțuzește
de Ștefania Zattoviceanu Rusu

București
Decembrie 1930

Doamnelor și Domnilor,

Eu știu că atunci când mă aflu în fața unui auditoriu din Occident multe persoane își spun: „O! el reprezintă Orientul, vine din India, deci ceeace spune se poate aplica doar la această țară și nici de cum raselor cu o tradiție occidentală".

Când vorbesc în India – și am parcurs o mare parte din țara aceasta – oamenii, după ce mă ascultă cu atenție, spun clătinând din cap: „Ne expune filosofia occidentului", pe vreme ce în Europa, tot clătinând din cap, au sancționat cu politeță și zâmbind: „O filosofie hindusă".

Mă bucur că sunt judecat tot atât de diferit, în ambele capete ale lumii; aceasta probează că adevărul nu este nici occidental, nici oriental.

În India oamenii își închipuiesc în mod curent, că experiența spirituală se exprimă cu deosebire prin faptul de a purta haina galbenă de sannyasin. Și pentru mulți, „sannyasin" înseamnă omul sfânt, cerșetorul rătăcitor, care a părăsit lumea și are un adânc dispreț pentru corpul fizic. Deci, un om meticulos de curat, care nu ar purta haina galbenă, nu ar putea fi un „sannyasin", în ochii hindusului neștiutor și superstițios în Europa alte prejudecăți înlocuiesc pe aceasta. Totuși natura omenească peste tot locul este aceeaș, fie ea în climaturi îndepărtate, unde soarele bronzează pielea omului, fie în regiuni în care soarele își iubește mai puțin fiii. Oamenii sunt aceiași, și cu toate condițiile diferite, doleanțele lor, sentimentele lor, sunt aceleași. Deci, să nu respingem ideile pentrucă le-am considera orientale sau occidentale. Ideile nu au naționalitate, ele nu sunt proprietatea privată a unui anumit popor. Adevărul nu poate fi limitat de frontiere, de teritorii, de rase, de dogme, de biserici. Pentru a-l descoperii, trebuie să examinezi ideile criticându-le cu inteligență. Și prin inteligență, eu înțeleg echilibrul dintre gândire și emoție, facultatea de a alege esențialul printre lucrurile neesențiale.

Adevărul este viața care nu sufere sclavie. Pentru a-l descoperi trebuie să poți arunca totul, și nu prin constrângere, ci pentru că adevărata comprehensiune ți-o cere. Îndoiala duce la certitudine, rezultat al propriilor lupte, a propriei înțelegeri. Și iată, îndoiala și dorința de a găsi adevărul, sunt ceeace aș vrea eu să deștept în auditori. Eu nu mă consider un conferențiar care debitează o conferință ascultată liniștit pentru a fi apreciată, și uitată în urmă. Cuvintele se uită, dacă nu simți viața care le animă. Acelea pe care eu le întrebuințez le-am trăit, le trăiesc încă, și aș vrea să transmit viața lor și poate și să și deștept dorința de a experimenta, adevărul lor. Îmi dau în mod perfect seama de indiferența majorității oamenilor față de adevăr. E că oamenii îi ignorează până și existența. Ei seamănă cu niște ființe cari s'ar fi născut în închisoare și nu ar fi cunoscut niciodată libertatea. Cum ar putea ei s'o caute? Cum ar putea ei s'o prețuiască?

Dar cu toate că este neștiutor, cu toate că este inconștient, omul suferă. Și în suferința lui, el se întoarce de toate părțile pentru a găsi o ieșire, pentru a obține o consolare. Totuși, această goană după reconfort, nu-l poate duce la descoperirea adevărului. Omul pe care l-ai reconfortat nu este prin aceasta ieșit din închisoare; el

nu a găsit decât o ușurare trecătoare, căci a schimbat doar poziția. Consolarea este o stagnare, o trădare a adevărului. Adevărul nu reconfortează. El nu se lasă îmblânzit, nici transmutat în confort modern, ca electricitatea. Lumina lui cea mare nu poate fi cernută pentru a fi făcută blândă ochilor noștri slabi.

Să vă spun o poveste hindusă:

> Odată, într'o primnăvară, când frunzele sunt fragede și adierea parfumată, fluturii câmpiii se adunară toți la umbra proaspătă a unui copac. Ei deliberau asupra luminii; unii afirmau ceeace alții negau, până când un fluture se declară gata să meargă să descopere singur ceeace este lumina cu adevărat. Toți așteptară, cu nerăbdare, întoarcerea lui. Reîntors, fluturele le spuse că lumina era cu totul mult prea puternică pentru a îngădui cuiva să se apropie de ea. Fluturii însă, nu se mulțumiră cu acest răspuns, ei vroiau să știe mai mult decât atât. Un al doilea fluture plecă deci la drum, și le împărtăși la întoarcere, că nu s'a putut apropia de lumină într'atât este de puternică și orbitoare. Această declarație deasemenea nu satisfăcu, și un al treilea fluture își luă sborul, spre aceiaș țintă. Sfâșiat, el le spusese la întoarcerea lui că lumina este atât de fierbinte încât l-a rănit. Un al patrulea plecă pe urma lui, acesta pentru a nu se mai întoarce însă: Adevărul, care este lumină, îl consumase în el.

Aceasta se aplică și la oameni; și pentrucă oamenii sunt slabi și fricoși caută ei în suferința lor, mai mult spre consolări, decât spre adevăr.

Dar pentru a face să înceteze truda inimii, nu trebuie să cauți consolarea, pentrucă ea nu conține îndeplinirea vieții. Viața nu se împlinește decât prin experiențele cari nu reduc adevărul. Orice consolare este o micșorare a adevărului, a vieții căci reduci viața atunci când creezi credințe și dogme cari, împreună cu religiile, încearcă să consoleze omul îndurerat, în loc să-l facă să priceapă cauzele nenorocirii lui. Omul, negăsind fericirea nicăieri, rătăcește dintr'o cușcă într'alta, neîncetând să sufere. Și iată, eu doresc să scap oamenii din toate aceste zebreliri. Trebuie însă ca fiecare să o vrea pentru el, deoarece, chiar dacă eu aș putea să le dărâm închisorile, ei ar înălța altele, decorându-le pereții cu podoabe din nou, dacă nu ei singuri au voit să le dărâme. Dar ei sunt prea slabi pentru a îndura libertatea și văzând această slăbiciune, suflete bune și generoase mișcate de dorința de a ușura mizeria umană se apucă să facă și mai atrăgătoare, nenumăratele închisori. Ele cred că îmbunătățind condițiile existenței vor face oamenii mai buni și mai fericiți.

Fără îndoială, condițiile existenței trebuie să fie mai bine, pentru toți. Dar grija de a le îmbunătăți cade în sarcina guvernelor și nu ar trebui să atârne de caritatea publică. În același timp însă trebuie să se știe: progresul tehnic este secundar și nu constituie un progres înspre adevăr. O închisoare, fie ea închisoare model, rămâne tot închisoare, adică: un loc, în care libertatea lipsește.

Eu nu vreau să făuresc închisori, carceri, chiar dacă ele ar fi puțin mai largi decât cele vechi; și scopul meu nu este nici să distrug eu închisorile, ci să fac să se nască în oameni dorința de a sfărâma singuri toate coliviile și coliviile și toate închisorile lor și de a deștepta în ei vroința să descopere adevărul, ca să găsească astfel adevărata fericire. În goana lui oarbă după adevăr, omul rătăcește din închisoare în închisoare,

unde în mod neapărat este absentă comprehensia adevărului și își fundează viața astfel pe o speranță, veșnic dezamăgită. Speranța este o trădare a adevărului, căci fixând omul într'o așteptare a viitorului, îl slăbește și îl îndepărtează de prezent. Un paradis, făgăduit în viitor, nu conține nici măcar umbra adevărului, adevărul lipsește acolo total; și pe măsură ce te agăți de speranță, de consolare, de un balsam pentru a-și alina rănile, te depărtezi din ce în ce mai mult de regatul unde se găsește fericirea, unde se găsește veșnicul adevăr. Adevărul nu are nevoie nici de rugăciune, nici de adorare; el nu cere nici edificiu de religiuni, nici de rituri, nici de preoți; este absolut, și se descopere de către fiecare, după propria lui experiență și înțelepciune și nu poate fi interpretat de către un altul. Adevărul absolut este acela care se referă la viață. Viața cu toate varietățile ei, complicațiile și complexitățile ei, este singurul adevăr și când ai rezolvat problema pe care și-o pune viața, și adevărul l-ai obținut.

Omul în dorința lui de a fi fericit, încearcă de toate. Rând pe rând el părăsește ceeace l-a dezamăgit și trece dela o satisfacție efemeră la alta, limitat de mediocritatea ambițiilor lui. Întâiu, el crede că poate descoperi în posesia bunurilor materiale și a plăcerilor grosolane. Și când nu găsește acolo fericirea pe care o caută, își îndreaptă dorințele subțiate, înspre bunurile, așa zise spirituale. El speră să le poată găsi într'o lume pe care o crede reală, dar care nu este decât tot artificioasă, creeată de speranță și pe propria lui fantezie. În această lume, lipsită de realitate, se găsesc toate credințele, de toate felurile, și ocultismul și misticismul, căci cum ar putea descoperi omul în iluzie ceeace caută, atâta timp cât fericirea nu poate fi separată de Adevăr și Adevărul este Viață?

Încolțit de suferință, omul caută un ultim loc de scăpare. El a învățat că orice suport exterior, tot ce se sprijină pe autoritate, nu-l poate duce către țintă. El se desprinde atunci cu hotărâre de toate acestea și repliindu-se asupra, speră să descopere adevărul în sine însuș. Acolo îl pândește însă ultima dezamăgire, căci în această ultimă închisoare subtilă el își va întâlni „Ego", simțul eului, care se împotrivește celorlalți oameni: individualitatea crestată cu însușiri, cari o fac celorlalți, distinctă. Ego, atârnând de timp și spațiu, desvoltă calități cari aparțin astfel timpului și spațiului. Va fi deci o războire de neînlăturat, între adevăratul individ și falsul individualism; anarhia spirituală și anarhia exterioară. Și ținta este să se stabilească echilibru între unitatea Eului universal și numeroasele lui expresii individuale, să se creeze armonie între toate părțile distincte din totalitatea Eului universal.

Se vorbește mult de individ și colectivitate. Dar adesea nu se face decât o chestiune de număr. Un om considerat drept o unitate cum se face pentru *un* obiect, pentru *o* pasăre, pentru *un* arbore, nu este un individ în sensul pe care eu îl dau acestui cuvânt. Pentru mine nu este *individ* decât acel care și-a descoperit propria lui unicitate. Și pentru a evita noui neînțelegeri, voiu remarca aci că unicitatea, astfel cum o înțeleg eu, nu este calitatea originalității, ci indică procesul *particular*, după care fiecare om ajunge la adevăr, felul propriu, pe care îl are un om de a parveni la desăvârșirea lui. Este important, pentru a urmări ideea mea, să se înțeleagă această distincție, deasemenea și a aceleea care este pentru mine, între anarhia ce distruge în

deosebi obstacolele exterioare și anarhia spirituală care depășește conștiința de sine creeată prin limitările ce și le impune simțul eului individual. Fără această anarhie spirituală, fără această unicitate, cum ar ieși omul din ultima lui închisoare?

Noi l-am lăsat la această ultimă etapă. Desprinzându-se de toate, întorcându-se dela orice reazăm, dela orice autoritate, el a păstrat totuși speranța de a descoperi adevărul în el însuș. Dar „eu", „eul", „egoul", în exclusivitatea lui, nu conține adevărul.

Atunci, descurajat, desnădăjduit, dezamăgit mortal, omul se sfâșie dela ultima lui speranță. Se desprinde de toate, nu mai are încredere în nimic și se lasă în voia unei amare indiferențe. El intră astfel, în lumea neantului și a morții. Sufletul lui e gol și deșert. Și este atunci, când a părăsit orice credință și orice nădejde, atunci când se îndoiește de toate și este indiferent la tot, că află el triumful negațiunii, că devine el în mod negativ, liber.

La început, omul a cunoscut extazul bogății, extazul puterii, extazul succesului. În urmă, s'a îmbătat cu extazul iluziei, pentru a ajunge în sfârșit, la acest extaz al neantului. Acum, după ce s'a despuiat de toate, s'a liberat de orice piedici, a părăsit coliviile, nu se mai reazămă pe nici o autoritate, nu mai caută nici o consolare, nici o speranță, îi rămâne lui de făcut ultimul efort pentru a se arunca înaintea adevărului care îi va consuma ființa. Acum, este el gata să descopere realitatea care conține și negarea și afirmarea, acel absolut care nu cunoaște gradele perfecțiunii, care este ființarea pură, Viața, Adevărul. Clipa critică a sosit pentru el, clipă care va determina, sau triumful lui definitiv, sau căderea lui, adică nevoia de a reîncepe experiența, a cărei lecție el n'a știut a o'nvăța.

Pe vremea când parcurgea lunga lui cale, el era asemenea unui vapor, fără de cârmă, luat de curentul apei. Durerile lui, erau loviturile de stânci; dezolarea lui, era împotmolirea în nisipuri. Răpit de valuri, el lua balansarea involuntară drept mișcarea voinței lui, și smucitura reflexă îndărăt, drept desprindere filosofică. Aparențe toate acestea. Suferința nu este nici aceste ciocniri, nici aceste svâcnituri; ea este însăș existența lui târâtă de valuri, fără direcție și fără de scop; și se întâmplă că numai atunci, când omul parvine la lumea marii negațiuni că începe el să-și dea seama de eroarea lui, cu toate că aici poate fi în pericol să cadă în alte erori. Într'adevăr, descoperirea iluzoriului îl poate duce la concluzia că, totul e iluziune – Maya – și că trebuie să se desfacă de toate. Dar aceasta nu este exact; lumea care ne înconjoară este reală. Lucrurile sunt reale, ca și emoțiile resimțite, ca și gândirile concepute. Totalitatea lor doară, constituie o lume ireală și cu toate acestea trebuie să descoperim realitatea. Pentru neștiutor, satisfacțiile, succesul sau nesuccesul, constituiesc realitatea lucrurilor; el reacționează la atingerea lor și crede că este pozitiv, crede că acționează liber, pe vreme ce numai evenimentele sunt acelea cari determină aceste acte; reacțiunile creează civilizațiile, ale căror artificii se cere să fie străpunse. Funcțiunea adevăratei civilizații este de a ajuta omul să ajungă la acțiunea pură, despre care vorbeam mai sus. Dacă, după cum o constatăm în vremea noastră, civilizația nu ajunge la aceasta, ea nu este o adevărată civilizație. Această descoperire a irealului din real, este adevărata depășire a lumii și nu o simplă renunțare. Căci renunțarea face parte tot din

lume. Să-ți dai seama de pasivitatea ta, de automatismele tale, este începutul unei munci conștiente asupra ta însuți. Dar, pentru a-ți da seama dacă este imobilitate sau mișcare, trebuie să stabilești un punct fix care să slujească drept punct de recunoaștere. Scopul, este acela care determină progresul; de aici însemnătatea, pentru om, de a ști unde vrea să meargă. Fără această cunoaștere, negativul domnește stăpân și hotărăște demersul nostru. Căci numai pentrucă omul nu este saturat își urmează el goana; și este numai refuzul perpetuei negații, acela care împinge sufletul lui extenuat și dezamăgit înspre suprema indiferență.

Cu toate acestea omul, nu poate să trăiască în neant. Viața din el nu îngăduie starea aceasta statică și îl constrânge sau să se arunce înainte, sau să recadă înapoi pentru a reîncepe cursa. Dacă merge înainte, el va putea însfârșit să-și stabilească echilibrul și să cunoască acțiunea pură și creeațiunea pură. Căci până acum, în loc de a acționa, el se mărginește să reacționeze, într'un mod negativ. Până acum, ceeace lua el drept creeațiune a sa, nu era decât această activitate pasivă, realizând doar uneori o slabă resfrângere de creeațiune. Da, chiar poezia lui, și muzica lui, pictura și arhitectura lui, toate aceste arte nu erau decât activități și nu o creeațiune liberă. Ceeace interesează este să posezi arta de a trăi, singura adevărată creeațiune, singura artă pozitivă. Atunci când omul, în închisoarea negației, ajunge înaintea zidului care înălțat de simțul eului, îl separă de ceilalți și de realitate, trebuie să mai îndeplinească ultimul act care îl va elibera definitiv. Și lângă acest zid, simțul „Eului", al lui „Eu" se amplifică fără încetare pentru a culmina în plina înflorire a conștiinței de sine. Dar această conștiință de sine nu este conștiința Eului universal pentrucă legată de reacțiuni, ea se sprijină pe subconștient. Pe vreme ce, în conștiința Eului universal nu mai este nici subconștient nici inconștiență. Zidul separativității, împiedică omul de a întrezări adevărul. Omul trebuie să facă să dispară acest zid, și această dispariție va constitui actul pozitiv, ultim, liberator. Viața se găsește de cealaltă parte a zidului; dar în realitate nu există nici un zid, ci este numai iluzia diviziunii, simțul eului, care ferecă separați, în celule de închisori, oamenii. Și ținta este să faci să dispară acest simț al eului, această teamă, care pune față în față „eul" cu ceilalți. Acolo unde simțul eului nu există, frica nu mai are loc. Și atunci omul cunoaște desprinderea, în locul acelei indiferențe, care este fiica durerii și a fricii de a suferi. Căci indiferența pentru tot, este o falsă desprindere; pe vreme ce desprinderea reală, este dragostea pentru tot. Omul eliberat din limitările lui și de frică, omul cu inima generoasă, ajunge să înlocuiască cunoașterea eului propriu, prin cunoașterea Eului în sine, singura atot-știutoare, singura atot-conștientă. El devine atunci ca un far, care fără a-și modifica lumina, ilumineză tot ce cade sub raza lui. Căci acțiunea pură se distinge de reacție nu printr'un alt ritm de activitate, ci prin justețea ei permanentă. Ceeace este just, acționează just, în toate împrejurările. Purtarea personală este aceea care ascultă de motive personale; purtarea impersonală le ignorează. În această situație percepția nesigură este înlocuită prin iluminarea care vede lucrurile în valoarea lor cea justă.

Înainte de marea transformare a omului, „eul" lui propriu crește fără încetare, stimulat prin negația pe care o opune afirmării ființei sale, stimulat de reacțiile cari îl

făceau să acționeze. Dar omul, începând cu prima lui viziune de Adevăr, începe să elimine eul din sine și continuă până în ziua în care, scăpat de acest eu și eliberat de marea iluzie a separativității, întrevede posibilitatea de a părăsi ultima lui închisoare. În această clipă el devine liber, însfârșit om. El nu a devenit o ființă extraordinară, un supra-om, un semi-zeu, ci un om, în adevăratul sens al cuvântului.

Pentru mine, supra-omul nu există. El este conceput în general drept un om dotat cu calități și virtuți exagerate. Dar omul eliberat nu are calități, pentrucă acestea aparțin „eului" propriu, de care omul tocmai s'a detașat. Eul, ego, desvoltat la extrem, se numește supra-om sau Dumnezeu; dar pentrucă ego este o limitare, deci o imperfecție, cum ar putea deveni el – (chiar peste măsură de crescut) – perfect, sau ilimitat? E numai atunci când obstacolele imperfecției nu mai stăvilesc calea omului, că poate el deveni asemeni unui Christ sau unui Budha – adică în mod real: un om. Cuvântul „om" își recapătă atunci sensul lui propriu: Om este ființa lipsită de egotism, ființă care nu-și mai opune ființa lui celorlalți. Toate limitările, toate calitățile au dispărut în om. Perfecțiunea nu comportă grade, în sensul că în ea nu poate fi un om bun sau rău, căci ego, căruia singur îi revin calitățile, nu mai există.

Pentru a vedea Adevărul, nu trebuie să-l privești cu ochi formați pe lumea relativităților. Relativul este încă tot ego; numai când ego dispare, face el loc absolutului. Orice act pur, adică orice act descojit de egotism, desvăluie adevărul; el nu poate proceda însă de cât dela o ființă conștientă de perfecțiune. Omul, dela nașterea lui, s'a îmbogățit cu toate experiențele făcute. El a experimentat mai întâiu o perfecție vegetativă inconștientă, apoi o imperfecție, care din inconștientă devine mai târziu conștientă. El ajunge acum la o simplicitate care nu este însă deloc primitivă, din contra, apare ca o bogată și perfectă sinteză, ca o operă de artă în care nici o linie nu trebuie să fie suprimată. Dacă el nu e realizat încă perfect, o poate totuși ține deja prezentă în viață ca pe un ideal, această perfecțiune, ca pe un scop, ce trebuie atins; și cu toate că actul pe care îl îndeplinește în vederea atingerii acestui scop este încă imperfect, pentrucă cere efort, el poate avea totuși o mare valoare. Dar pentruca acest act să fie folositor, trebuie să fie conștient și precugetat. Trebuie ca omul să lucreze prin experiență personală. Experiența lui, este aceea care îi va demonstra nevoia ce o are de a-și fixa un scop. EI trebuie să lucreze din propria lui alegere, din propria lui voie și nu prin constrângere. Chiar efortul poate avea preț, dacă provine dintr'un consimțământ liber, și nu din dorința de a te conforma la idealul altuia. Când efortul încetează, actul devine spontan, perfecțiunea este realizată, acțiunea pură e dobândită. Virtutea, efectuată prin efort, nu este virtute.

Pentruce ar fi deci o nelegiuire de-a spune, că orice om eliberat este un Christ sau un Budha? Oare un om eliberat nu întronează în; el ceeace Christ și Badha au atins? Christ și Budha sunt numai nume date unor oameni cari au atins adevărul, și nici decum numele adevărului însuș. Astfel, nemurirea nu se dobândește de către acei cari se agață de numele lui Christ sau a lui Budha, ci de acei cari se alipesc de adevăr.

Pentru a fi nemuritor, nu trebuie să vrei a-ți apăra individualitatea, nici unicitatea, nu trebuie de asemeni nici să vrei să-ți crești „eul" sau să vrei a-l imortaliza

într'un Dumnezeu. Dimpotrivă. Omul trebuie să aspire a pierde simțul eului, care îi ascunde adevărul și îl împiedică a răsbi până la el. Să nu cădem în greșeala de a situa adevărul în afară de noi înșine. Adevărul nu locuiește într'un loc anumit, el nu ține de timp ca să se descompune în: trecut, prezent și viitor. El este clipa insesizabilă și totuși atât de reală a „prezentului" imediat, în afară de durată, clipa care conține Adevărul. Adevărul se găsește acolo unde nu este ego, unde nu este „eu".

O mică frunză fragedă în copăița mâinii închide eternitatea, dacă știm să o privim de dincolo de „eu"; și ea poate să ne facă să descoperim într'adevăr esența a tot ceeace conține Adevărul întreg.

Pentru ce să-ți pui speranța în viitor? Pentruce să scrutezi trecutul? Trecut, prezent și viitor, sunt irealități. Omul care se încrede în timp, e prins în nălucirea lui. Interesul este să trăiești în „Prezentul" etern în care omul concentrat, încordat într'un echilibru perfect, știe să prindă adevărul. Adevărul lasă pe oameni indiferenți, pentrucă ei nu știu că fără de el nu pot fi fericiți. Ei caută fericirea și nu adevărul și de aceea fericirea se ferește atât de ei.

Și nu luați toate acestea drept vorbe, drept dizertații, mai mult sau mai puțin abstracte, sau drept o filosofie mai mult sau mai puțin înaltă. Acestea nu sunt cuvinte, nu sunt o abstracție. Tot ceeace spun este experiența mea, este adevărul pe care eu îl trăesc, acest adevăr, pe care toți oamenii, toți, trebuie să-l îndeplinească. Da, această îndeplinire, această desăvârșire, nu este rezervată unei mici elite de inițiați sau de supra-oameni oarecari. Am spus, că pentru mine, nu există supra-om.

Adevărul nu este apanajul nici al unui centru anumit. El nu este nici deținut de vre-o asociație, de o instituție, de o biserică sau o academie oarecare. Adevărul nici nu se cumpără și nici nu se vinde. El nici nu se dobândește prin merite.

Adevărul este

Și este deajuns să fii om, pentru a participa la esența lui.